

26.8.2024

EOAK/1325/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Leena-Maija Vitie

**TARKASTUS: VANKITERVEYDENHUOLLON YKSIKKÖ, VANTAAN
POLIKLINIKKA 22.4.2024**

Osallistujat oikeusasiamiehen kansliasta

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Leena-Maija Vitie

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Anne Ilkka

Osallistujat tarkastuskohteesta

Vankiterveydenhuollon yksikön vastaava ylilääkäri, etäyhteydellä

Avoterveydenhuollon Etelä-Suomen alueylilääkäri

Hammaslääkäri

Erikoissuunnittelija

Avohoidon ylihoitaja

Osastonhoitaja

Suun terveydenhuollon osastonhoitaja

Sairaanhoitaja A

Sairaanhoitaja B

Suuhygienisti

Tarkastuksen tyyppi

OPCAT

Sisällysluettelo

1	Tarkastuksen tarkoitus ja kohde	3
2	Tarkastushavainnot	4
2.1	Aluksi	4
2.2	Tilat ja resurssit	4
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	5
2.3	Tulotarkastukset	5
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	6
2.4	Yhteydensaanti terveydenhuoltoon	6
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	7
2.5	Hoitoon pääsy.....	7
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	8
2.6	Potilaiden saaminen vastaanotolle	8
	Risen oikeusyksikön kommentit.....	9
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	9
2.7	Lääkehoito	10
2.7.1	Lääkkeiden jakaminen	10
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	11
2.7.2	Vartijoiden antamat lääkkeet.....	11
	Risen oikeusyksikön kommentit.....	12
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	12
2.8	Mielenterveyden hoito	13
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	14
2.9	Korvaushoidossa olevat potilaat.....	14
2.10	Ulkomaalaiset vangit	15
2.11	Alaikäiset vangit.....	15
2.12	Toiminnan haasteet.....	15
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	16
2.13	Yhteistyö vankilan kanssa	16
2.14	VTH:n kehittämistoimenpiteitä	17
2.15	VTH:n omavalvonta	17
	Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot.....	18
3	Toimenpiteet	19

1 TARKASTUKSEN TARKOITUS JA KOHDE

Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarjan määräyksestä tarkastettiin Vankiterveydenhuollon yksikön (jäljempänä myös VTH) Vantaan poliklinikka osana oikeusasiamiehen suljettuihin laitoksiin kohdistuvaa laillisuusvalvontaa (laki eduskunnan oikeusasiamiehestä 5 §). Tarkastus liittyi samalla oikeusasiamiehellä olevaan erityistehtävään YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mukaisena kansallisena valvontaelimenä (em. lain 1 a luku). Vankien terveydenhuolto on tärkeä osa mainitussa kansainvälisessä sopimuksessa turvattuja vankien oikeuksia. Tarkastuksesta ja sen ajankohdasta ilmoitettiin tarkastuskohteelle ennalta.

Samana ajankohtana tarkastettiin myös Vantaan vankila, mistä laaditaan erillinen pöytäkirja EOAK/1492/2024.

Vantaan vankila on tutkintavankila ja siellä on 185 vankipaikkaa. Tutkintavankilan luonteen vuoksi vankien vaihtuvuus on suurta. Vangeista huomattava osa on ulkomaalaisia.

Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävänä on järjestää vankien ja tutkintavankien (tässä pöytäkirjassa käytetään yhteistä ilmaisua vankien) terveyden- ja sairaanhoito, jota Vantaan vankilan tiloissa toimiva poliklinikka toteuttaa.

Vantaan poliklinikka tuottaa sekä perusterveydenhuollon avohoitopalvelut että suun terveydenhuollon palvelut Vantaan vankilaan sijoitetuille vangeille sekä suun terveydenhuollon palveluja myös Keravan vankilan ja osalle Jokelan vankilan vangeista.

Saavuttuaan vankilaan tarkastajat tapasivat vankilan yksikönpäällikön. Hän kertoi, että vankilassa on vankeja ylipaikoilla jatkuvasti. Tarkastuspäivänä ylipaikoilla oli noin 35 vankia, mutta määrä on usein 50 tai ylikin.

Ennen poliklinikan tarkastusta tarkastajat tutustuivat vankilan uuteen keskusvalvomoon, joka ei ollut vielä käytössä, yhteen suljettuun osastoon ja yhteen avoimeen osastoon sekä näiden kanslioihin. Molempien osastojen kanslioiden pöydällä oli potilaiden lääkkeitä sisältäviä dosetteja. Vartijoiden hallussa olevien lääkkeiden säilytystä käsitellään vankilan tarkastusta koskevassa pöytäkirjassa. Vartijat kertoivat, että heidän hallussaan ei ole tarvittaessa annettavaa parasetamolia.

Tarkastuspöytäkirjan luonnos lähetettiin VTH:lle, Vantaan poliklinikalle, Rikosseuraamuslaitokselle (jäljempänä myös Rise) sekä Vantaan vankilalle tarkennuksia ja mahdollisia kommentteja varten. Saadut kommentit on huomioitu tässä pöytäkirjassa.

2 TARKASTUSHAVAINNOT

2.1 Aluksi

Tarkastajien havainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Mikko Sarjalle.

Apulaisoikeusasiamies kiittää Vantaan poliklinikkaa ennen tarkastusta saaduista asiakirjoista samoin kuin tarkastuksen aikana käydystä avoimesta ja rakentavasta keskustelusta. Tarkastajien saaman käsityksen mukaan poliklinikalla ja suun terveydenhuollossa oltiin sitoutuneita potilaiden hyvään hoitoon.

Ylimmän laillisuusvalvojan ja kansallisen valvontaelimen tehtävien mukaisesti tähän pöytäkirjaan on kirjattu sekä myönteisiä että parannusta edellyttäviä asioita, joita tarkastuksella on havaittu tai joista on tarkastuksen aikana keskusteltu. Tarkastuksella käytävät keskustelut ja tarkastuksen aiheuttamat havainnot ja toimenpiteet ovat aina rajallisia, minkä vuoksi pöytäkirja ei ole tyhjentävä. Mahdollista on, että tarkastuskohteeseen liittyy sellaisiakin reagointia edellyttäviä asioita, jotka eivät ole tarkastuksen kuluessa tulleet esille.

2.2 Tilat ja resurssit

Poliklinikan tilat olivat siistit ja pääosin tarkoitukseen sopivat. Lääkärin vastaanottohuone ja lääkehuone olivat kuitenkin pienehköt eikä lääkärin huoneessa voinut tehdä pientoimenpiteitä. Tiloja ollaan kuitenkin remontoimassa kuluvan vuoden aikana ja lisärakennuksen valmistumisen myötä poliklinikalle tukee lisätiloina kaksi toimenpidehuonetta, näytteenottohuone ja riittävän kokoinen lääkehuone.

Hammaslääkärin huone oli tilava ja nykyaikainen ja melko äskettäin uusittu. Laitteet olivat hyvät ja uudehkot. Myös laitehuoltoon tarkoitettu huone oli asianmukainen. Hammaslääkärin vastaanotolla ei ole muita lääkkeitä kuin puudutteen ja ensiaputarvikkeet (Epipen).

Poliklinikalla työskentelee lääkäri neljänä päivänä viikossa ja VTH:n virassa oleva yleislääketieteen erikoislääkäri yhtenä päivänä viikossa. Sairaanhoidajat ovat paikalla joka päivä. Poliklinikalla on seitsemän sairaanhoitajaa.

Suun terveydenhuollossa työskentelee virassa oleva hammaslääkäri kolmena päivänä viikossa, virkasuuhygienisti 3–4 päivänä ja hammashoitaja yhtenä päivänä viikossa.

Henkilökunnan mielestä henkilöstöä on pääsääntöisesti riittävästi ja sen vaihtuvuus on kokonaisuutena arvioiden pientä.

Etukäteen tiedossa oleviin sijaisuuksiin, kuten kesälomien ajaksi, saadaan hyvin sijaisia. Sijaisia haetaan ilmoituksella tai käytetään opiskelijoita. Sijaisten saaminen nopealla aikataululla ei kuitenkaan onnistu. Vantaan poliklinikan hoitajat sijaistavat tarvittaessa Etelä-hoitotyön alueen sairaanhoitajia.

Jos hammaslääkäri on poissa, kiireettömiä vastaanottoaikoja yleensä siirretään. Jos potilaalla on kiireellinen hoidon tarve, hänet lähetetään ulkopuoliseen hoitoon. Hammaslääkäriin avustajalle saadaan sijaisia vuokrafirman kautta.

Hammaslääkäripalvelujen osalta on kaksi päivystäjää, joilta sairaanhoitaja voi puhelimitse pyytää hoito-ohjeita joka puolelta Suomea.

Koulutukseen osallistuminen on toteutunut.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää myönteisenä ja sekä potilaiden hyvän hoidon että poliklinikan ja suun terveydenhuollon toiminnan kannalta olennaisena, että käytävissä olevat resurssit ovat riittävät. Myös tilojen tulee olla asianmukaiset ja toimintaan sopivat. Saadun tiedon mukaan tämä tullee toteutumaan poliklinikan remontin ja lisätilojen saamisen myötä vielä kuluvan vuoden aikana.

2.3 Tulotarkastukset

Poliklinikan arvion mukaan vankilaan tulee keskimäärin 5–6 vankia päivässä. Suoraan vapaudesta tulee yli 1 000 vankia vuodessa. Vangit tulevat poliisiin tuomina tai siirtoina toisista vankiloista taikka esimerkiksi toisista vankiloista odottamaan oikeudenkäyntiä.

Tarkastusta edeltäneen viikonlopun aikana tulotarkastus tehtiin 10 vangille. Tulotarkastus pystytään tekemään kaikille saapuville vangeille yhden vuorokauden kuluessa heidän saapumisestaan.

Poliklinikalla katsotaan aamuisin vankilan asianhallintajärjestelmästä uudet vangit. Tämän jälkeen vartijalle tulostetaan lista niistä vangeista, joille tehdään tulotarkastus sinä päivänä. Vartijat tuovat vangit poliklinikalle tarkastusta varten.

Tarkastuksessa vangilta kysytään muun muassa, onko hänellä ruhjeita tai vammoja, ja jos on, häntä pyydetään näyttämään ne. Häneltä kysytään myös, onko häntä pahoinpidelty tai kidutettu. Vammojen toteamiseksi vankia pyydetään riisuutumaan. Riisuutuminen tapahtuu vangin suostumuksella.

Vangilta pyydetään kirjallinen suostumus siihen, että valvonnalle voidaan antaa hänen lääkitystään koskevia tietoja. Tätä varten on olemassa lomake. Jos vanki on itsetuhoinen tai esimerkiksi sydänoireiden vuoksi seurattava, häneltä pyydetään suostumus terveystietojen antamisesta valvonnalle.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää positiivisena sitä, että tulohaastattelu pystytään tekemään vuorokauden kuluessa vangin saapumisesta. CPT on jo pitkään suositellut, että uusille vangeille tehdään järjestelmällisesti terveystarkastus 24 tunnin kuluessa heidän saapumisestaan vankilaan.

Apulaisoikeusasiamies muistuttaa vielä laillisuusvalvonnassa pidetyn tärkeänä, että vaikka uusi vanki tulisi toisesta vankilasta, jossa hänelle on tehty joskus aiemmin tulotarkastus, hänet tavattaisiin terveydenhuollossa hänen saavuttuaan. Tätä on perusteltu esimerkiksi Pyhäselän vankilan poliklinikan tarkastuksesta 10.10.2018 (EOAK/4986/2018) laaditussa pöytäkirjassa seuraavasti:

--- apulaisoikeusasiamies suosittaa, että terveydenhuollosta tavattaisiin myös muista vankiloista siirretyt vangit mahdollisimman pian heidän saapumisestaan ja selvitettäisiin, onko heillä terveydenhuollon tarvetta. Vanki on voinut erilaisista syistä jäädä tai jättäytyä edellisessä vankilassa terveydenhuollon palvelujen ulkopuolelle taikka kuljetuksen aikana on voinut tapahtua jotakin sellaista, mikä olisi vangin ja vankilan henkilökunnan oikeusturvan kannalta hyvä dokumentoida myös potilastietoihin. Vangin haastattelun ei tarvitsisi olla yhtä laaja kuin varsinainen tulotarkastus ja se voisi tapahtua esim. työkyvyn arvioinnin yhteydessä, jos arviointi tehdään 1–2 päivän kuluessa vangin saapumisesta.

Pöytäkirja on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4986/2018>.

2.4 Yhteydenaanti terveydenhuoltoon

Potilaat ottavat yhteyttä poliklinikalle vankilan asiointilomakkeella. Terveydenhuoltoa koskevat asiointilomakkeet haetaan klo 9. Yleensä lomakkeet ehditään käsitellä saman päivän aikana ja myös vastaukset lähetetään yleensä samana päivänä. Yksittäisissä tapauksissa, jos on liian vähän henkilökuntaa, kiireettömäksi arvioituun lomakkeeseen vastaaminen voi jäädä seuraavalle päivälle. Akuuttia hoitoa tarvitsevat potilaat otetaan saman päivän listalle.

Hammaslääkäri katsoo saapuneet suun terveydenhuoltoa koskevat asiointilomakkeet ja kirjaa asiointilomakkeen tiedot ja omat toimenpiteensä koneelle. Hammaslääkärin mukaan potilaalta pyydetään usein lisäselvitystä, kuten esimerkiksi säryn tarkempaa kuvausta tai sijaintia. Hammaslääkäri kirjoittaa lisäselvityspyynnön järjestelmään ja tulostaa sen vastaukseksi asiointilomakkeeseen.

Lisätietojen saaminen helpottaa hoidon tarpeen ja kiireellisyyden arvioimista mutta aiheuttaa viivettä, koska postin kulku on hidasta. Myös suuhygienisti käsittelee asiointilomakkeita. Viikonloppuna, kun suun terveydenhuollon henkilöstö ei ole paikalla, sairaanhoitajat käyvät asiointilomakkeet läpi ja poimivat niistä akuutit asiat.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Syyskuun 2023 alusta lukien yhteydensaantiin vankiterveydenhuoltoon on sovellettu, mitä terveydenhuoltolain 51 §:ssä säädetään. VTH:n poliklinikoiden osalta mainitussa pykälässä edellytetään, että potilaan tulee saada arkipäivisin virka-aikana saman päivän aikana yhteys poliklinikkaan ja saada yksilöllinen arvio tutkimustensa tai hoitonsa tarpeesta ja kiireellisyydestä sekä siitä, minkä terveydenhuollon ammattihenkilön tekemiä tutkimuksia tai antamaa hoitoa hän tarvitsee.

Apulaisoikeusasiamies pitää myönteisenä sitä, että toimintaa on pystytty kehittämään siten, että yhteydensaanti terveydenhuoltoon toteutuu pääsääntöisesti laissa säädetyn mukaisesti.

2.5 Hoitoon pääsy

Hoitajan vastaanotolle pääsee asian kiireellisyyden perusteella usein samana päivänä ja yleensä samalla viikolla. Kaikki potilaat käyvät ensin hoitajan vastaanotolla. Lääkärin vastaanotolle pääsee akuuteissa asioissa samana päivänä ja kiireettömässä asioissa 1–2 viikossa. Hoitoon pääsy toteutuu hoitotakuusäännösten enimmäisajoissa, vaikka yksikön pienuuden vuoksi hoitoon pääsee välillä nopeasti ja välillä odotusaika menee lähelle hoitotakuusäännösten enimmäisaikaa. Tilastojen mukaan 74% potilaista pääsee lääkärin vastaanotolle 7 päivässä.

Ulkopuoliseen hoitoon pääsy toteutuu pääsääntöisesti. Yksittäisiä ulkopuolisia käyntejä on jouduttu peruuttamaan ja siirtämään vartijaresurssin puutteen tai vähäisyyden vuoksi. Poliklinikalle ilmoitetaan yleensä etukäteen niistä päivistä, jolloin kuljetuksia ei ole mahdollista toteuttaa lainkaan.

Suun terveydenhuollossa annetaan terveystieteiden palvelua eli vastataan kiireellisestä hammashoidosta sekä vankien suun kokonaishoidosta, joka sisältää mm. kirurgian, paikkaushoidon, hampaiden juurihoidot, protetiikan sekä kiinnityskudosten hoidon. Lisäksi annetaan ohjausta ja valistusta hampaiden hoitoon. Tutkintavangeille ei aloiteta proteettista hoitoa, koska tutkintavankien vankeusajan pituus ei ole tiedossa.

Hammaslääkärin vastaanotolle voi päästä jo samana päivänä. Kiireetön suun tarkastusaika annetaan yleensä 2–3 kuukauden päähän. Suuhygienistin kiireettömälle vastaanotolle saa ajan 1–2 kuukauden sisällä. Käytännössä suun terveydenhuollosta ohjataan ulkopuoliseen hoitoon vain harvoissa yksittäistapauksissa.

Näitä ovat lähinnä viikonloppuisin tapahtuneet suun päivystyskäynnit. Näihin tarvittavat kuljetukset vankila on pystynyt toteuttamaan.

Kun potilaalle annetaan vastaanottoaika, siitä ilmoitetaan päivän tarkkuudella. Jos varattua kiireetöntä aikaa pitää siirtää, uusi aika ilmoitetaan päivän tarkkuudella. Yksilöllinen turvallisuusarvio otetaan huomioon ajan ilmoittamisessa.

Jos potilaan hoidon tarve on oikeasti kiireellinen, potilas ottaa yleensä yhteyttä vartijoihin, jotka ilmoittavat asiasta hammashoitolaan tai poliklinikalle. Hammaslääkärin ollessa paikalla potilas tuodaan poliklinikalle, jolloin kiireettömiä vastaanottoaikoja voidaan joutua siirtämään.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää positiivisena potilaiden mahdollisuutta päästä hoitoon laissa säädetyissä enimmäisajoissa. Hän katsoo hyväksi myös sen, että suun terveydenhuollossa annetaan ohjausta ja valistusta hampaiden hoitoon ja käytettävissä on myös suuhygienistin palveluja. Tällöin suun terveyteen on mahdollista kiinnittää huomiota jo ennakolta.

2.6 Potilaiden saaminen vastaanotolle

Tarkastajille kerrottiin, että vartijoiden resurssipula näkyy poliklinikalla viikoittain. Kun potilaita ei saada vastaanotolle, vastaanotto toiminta hidastuu ja aiheuttaa tehtävien uudelleen organisointia. Jos vankilassa on henkilökuntapulan vuoksi sulkutila, vangit on suljettu selleihin, ja vain lakisääteiset tehtävät, kuten ruokailut ja avustajatapaamiset, pystytään järjestämään. Sulkutilan aikana potilaita ei tule lainkaan tai heitä joutuu odottamaan pitkään. Mikäli vankilan vartijat eivät ehdi tuoda potilasta, poliklinikan vartija voi hakea yhden potilaan kerrallaan, jos poliklinikalla ei ole muita potilaita.

Myös suun terveydenhuollossa on tilanteita, ettei potilaita pystytä tuomaan vastaanotolle. Jos vartijat eivät ehdi tuoda useita potilaita lyhyille vastaanotoille, he voivat joissakin tapauksissa tuoda vastaanotolle yhden pitempää hoitoa vaativan potilaan.

Kuljetukset suun terveydenhuoltoon ovat sujuneet Keravan vankilasta hyvin, mutta Jokelan vankilan kuljetuksissa on ollut vaikeuksia, ja käyntejä on vartijoiden puuttumisen vuoksi peruuntunut.

Poliklinikan edustajien mukaan sovitus vastaanoton viivästyminen aiheuttaa tyhjäkäyntiä poliklinikalla ja usein myös muiden potilaiden aikojen siirtymistä. Vastaanoton kokonaan peruuntuminen ja siirtyminen myöhemmäksi siirtää myös muiden potilaiden hoitoon pääsyä. VTH:n näkemyksen mukaan tilanne on viime aikoina vaikeutunut entisestään, mikä aiheuttaa todella ison huolen VTH:ssa.

VTH:n ylihammaslääkäri on ohjeistanut työajan kohdentamisessa kirjaamaan erikseen vartijalähtöisen potilaiden odotusajan. Vuoden 2023 raportin mukaan odotusaika vei VTH-tasoisesti yhden 20 % hammaslääkäriin vuosipalkan sivukuluineen. Hammaslääkärillä ei yleensä ole paljon paperitöitä, joten odotusaikaa ei juurikaan voi käyttää hyödyksi tekemällä muita töitä.

Risen oikeusyksikön kommentit

Oikeusyksikkö totesi, että valitettavasti vankiloiden resurssipula on viime aikoina hankaloittanut useiden eri asioiden hoitamista. Oikeusyksikkö pitää tilannetta erittäin huolestuttavana varsinkin esillä olevassa asiassa, kun tilanteet liittyvät terveydenhoitoon pääsemiseen.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Suomen perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n mukaan potilaalla on oikeus hänen terveydentilansa edellyttämään laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Vartijaresurssin tarpeeseen nähden vartijoiden liian vähäinen määrä on tullut esiin muidenkin tarkastusten ja kanteluiden yhteydessä. Apulaisoikeusasiamies esittää jälleen vakavan huolensa siitä, että potilaiden lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi arvioitu hoito voi jäädä toteutumatta oikea-aikaisesti vartijoiden vähäisyyden tai puuttumisen vuoksi.

Asiaa on käsitelty laajemmin Riihimäen poliklinikkaa koskevassa tarkastuspöytäkirjassa EOAK/1107/2023, jossa todetaan muun muassa seuraavaa.

--- Apulaisoikeusasiamies toteaa, että vangeilla ei ole muun väestön kaltaista mahdollisuutta hakeutua muihin kuin VTH:n tarjoamiin terveyden- ja sairaanhoidon palveluihin. ---Apulaisoikeusasiamies pitää erittäin huolestuttavina ja potilasturvallisuutta vaarantavina tarkastuksella saatuja tietoja vankien vaikeudesta päästä poliklinikalle, koska vartijat eivät ehdi tuoda heitä vastaanotolle varattuna aikana.

Pöytäkirja on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1107/2023>.

Apulaisoikeusasiamies katsoo, että tilanteessa, jossa tarpeelliseksi arvioitua hoitoa ei pystytä antamaan oikea-aikaisesti, on olemassa suuri riski potilasturvallisuuden vaarantumisesta.

Vankeuslain 10 luvun 1 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava vangin pääsy Vankiterveydenhuollon yksikön vastuulla olevaan vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon sekä lääkinnällisen kuntoutukseen.

Apulaisoikeusasiamies korostaa, että vankilan on edellä olevan mukaisesti huolehdittava osaltaan siitä, että vangit saavat heidän terveydentilansa edellyttämän terveyden- ja sairaanhoidon silloin, kun terveydenhuollon ammattihenkilö on arvioinut sen tarpeelliseksi.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen on kiinnittänyt huomiota asiaan esimerkiksi VTH:n toiminnanohjaukseen 16.3.2021 tekemällään tarkastuksella (EOAK/1185/2021). Hän totesi muun muassa oikeusministeriön kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosastolle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle lähettämässään pöytäkirjassa esimerkiksi, että vankien terveydenhuollon toteuttamiseen on suhtauduttava asiaan kuuluvalla vakavuudella ja ryhdyttävä välittömiin toimiin asiantilan muuttamiseksi. Pöytäkirja on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1185/2021>.

VTH:n on pystyttävä hoitamaan asianmukaisesti ja tuloksellisesti sille lainsäädännössä asetetut tehtävät. Jos potilaita ei saada vastaanotolle sovittuna aikana, tilanne on omiaan vaarantamaan heidän perustuslain mukaista oikeuttaan riittäviin terveystalouteihin ja potilaslaissa edellytettyyn hyvään hoitoon.

2.7 Lääkehoito

2.7.1 Lääkkeiden jakaminen

Pienukseen ja kapean lääkehuoneen ovi on lukossa silloin, kun sairaanhoitaja ei työskentele siellä. Oven avaamiseen on avaimet niillä, joilla on oikeus käsitellä lääkkeitä. Yksi hoitaja on lääkkeenjakovuorossa viikon kerrallaan. Osastoilla säilytettävät dosetit täytetään kerran viikossa.

Pääasiassa keskushermostoon vaikuttavia lääkkeitä sisältävän kaapin (opiaattikaappi) ovet ovat auki koko päivän, jos lääkehuoneessa on hoitaja. Hänen poistuessaan huumausaineiksi luokiteltuja lääkkeitä (N-lääkkeet) sisältävän kaapin ovi ja lääkehuoneen ovi lukitaan. Työvuoroin päättyessä lääkekaappien ovet lukitaan. Lääkekaappien avaimet säilytetään koodilukitusavainkaapissa, johon pääsy on ainoastaan lääkehuollosta vastaavilla sairaanhoitajilla. Vanhentuvat lääkkeet käydään läpi kuukausittain ja niistä tehdään merkinnät mappiin lääkehuoneessa.

Lääkkeiden kaksoistarkastus tehdään kerran kuukaudessa ja se merkitään kaapin ovesta olevaan listaan. Korvaushoitolääkkeiden annostelu kaksoistarkastetaan, mutta lääkkeen antaa yksi hoitaja.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Vankiterveydenhuollon yksikön Vantaan poliklinikkaa koskeva lääkehoitosuunnitelma on päivitetty elokuussa 2023. Siinä todetaan muun muassa seuraavaa (alkaen s. 58).

Työpisteissä, joissa on useampi työntekijä, kaksoistarkastus pyritään tekemään koko lääkkeenjaon osalta jokaisen lääkkeenjaon yhteydessä. Tarkastuksen suorittavat toimipisteestä riippuen kaksi sairaanhoitajaa tai sairaanhoitaja/lähihoitaja. Kaksoistarkastus on tehtävä N-lääkkeiden osalta.

Kaksoistarkastuksen merkitys korostuu vankiterveydenhuollon toimipaikoissa, sillä valvontahenkilöstö lääkkeenantajana ei omaa riittävää asiantuntemusta lääkityksen sisältöön ja siten kykyä puuttua mahdolliseen lääkepoikkeamaan. Toimipisteen henkilöstöresursseja tai toimintaprosesseja tulee kehittää siten, että lääkkeenjaon kaksoistarkastus on mahdollista toteuttaa.

Osastonhoitaja tai hänen valtuuttamansa henkilö voi tehdä lääkkeenjaon satunnaistarkastuksia toimipisteeseen valitsemissa lääkkeiden tai dosettien osalta.

Apulaisoikeusasiamies ymmärtää, että suurella poliklinikalla ei ole resursseja suorittaa lääkkeiden kaksoistarkastusta kaikkien jaettavien lääkkeiden osalta. Apulaisoikeusasiamies kehottaa kuitenkin VTH:ta ja Vantaan poliklinikkaa pyrkimään siihen, että kaikkien lääkkeiden kaksoistarkastus olisi mahdollista tehdä useammin kuin kerran kuukaudessa.

2.7.2 Vartijoiden antamat lääkkeet

Poliklinikan käsityksen mukaan uudet vartijat ovat pääsääntöisesti suorittaneet Valvonnan lääkkeenanto -koulutuksen (Vallu-koulutus) mutta kaikki pitkään talossa olleet eivät sitä ole tehneet. Koulutus pyritään antamaan kaikille, ja siitä muistutetaan useamman kerran vuodessa. Monet vartijat ovat suorittaneet kirjallisen osan Vallu-koulutuksesta, mutta näyttöjen antamisia puuttuu. Poliklinikka tiedottaa näyttöjen antamistilaisuuksista hyvin etukäteen. Risen pitäisi pitää tilastoa suoritetuista koulutuksista, mutta näin ei ole tapahtunut.

Koulutuksiin osallistumisessa on ollut ongelmia erityisesti isojen laitosten kanssa. Helsinki ja Vantaa ovat viimeisiä, joissa on vähän koulutuksen käyneitä. Syynä on sanottu olevan resurssipula, minkä vuoksi henkilökuntaa ei pystytä irrottamaan koulutukseen. Koska kaikki vartijat eivät ole suorittaneet Vallu-koulutusta, poliklinikka on ehdottanut, että työvuorosuunnittelussa varmistettaisiin, että joka vuorossa olisi vähintään yksi koulutuksen käynyt.

Vantaan vankilan vartijoiden hallussa ei ole enää tarvittaessa annettavaa parasetamolilääkettä. Saadun tiedon mukaan ne vankilat, jotka halusivat, että vartijoilla on hallussaan parasetamolia annettavaksi tarvittaessa vangeille, saivat ilmoittautua tätä koskevaan kokeiluun mukaan. Vantaa ei halunnut. Poliklinikalla tätä ei pidetty ongelmana, koska hoitajat ovat joka päivä paikalla ja monilla vangeilla on omassa hallussaan parasetamolia esimerkiksi viikon ajaksi. Poliklinikan tietoon ei ollut tullut tilanteita, joissa potilas olisi tarvinnut lääkettä mutta ei olisi sitä saanut.

Vanki voi akuutissa tilanteessa ilmoittaa tarvitsevansa lääkettä antamalla asiointilomakkeen suoraan vartijalle. Vanki voi myös pyytää vartijalta, että sairaanhoitaja soittaa hänelle selliin. Päiväsaikaan vartija voi tulla hakemaan tarvittavat lääkkeet poliklinikalta.

Risen oikeusyksikön kommentit

Oikeusyksikkö piti tärkeänä, että vartijat suorittaisivat Vallu-koulutuksen. Oikeusyksikön tiedossa ei ole koulutuksen suorittaneiden vartijoiden määrä, mutta lähtökohtaisesti olisi parasta, että kaikilla vartijoilla olisi koulutus suoritettuna.

Vantaan vankilan vartijoiden hallussa ei ole tarvittaessa annettavaa parasetamolilääkettä. Oikeusyksikön mukaan kanteluasioissa on muiden vankiloiden osalta tullut esille, että lääkettä ei aina saa välittömästi, vaan esimerkiksi vasta seuraavana päivänä. Tätä ei oikeusyksikön mielestä voida pitää hyväksyttävänä.

Oikeusyksikkö ilmoitti, että sen normiohjaustiimissä on valmisteltavana menettelytapaohje lääkeshoidon toteuttamisesta vankiloissa. Ohjeessa tullaan ohjeistamaan menettely siten, että edellä kuvattua tilannetta ei pääsisi syntymään.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää erityisen tärkeänä ja potilas- ja lääketurvallisuutta lisäävänä sitä, että vartijat suorittavat Vallu-koulutuksen siihen liittyvine näyttöineen. Apulaisoikeusasiamies kehottaa Riseä mahdollisuuksien mukaan huolehtimaan siitä, että koulutukseen osallistuminen on mahdollista.

Apulaisoikeusasiamies on käsitellyt vartijoiden hallussa olevia ja tarvittaessa annettavia kipulääkkeitä (parasetamoli 500 mg) esimerkiksi ratkaisussaan EOAK/6363/2023, jossa hän totesi muun muassa seuraavaa.

Kantelija pyysi särkylääkettä torstaina - - - , mutta se toimitettiin hänelle vasta seuraavana päivänä iltapäivällä. En voi pitää kantelijan kannalta hyväksyttävänä, että hän joutui odottamaan tarvitsemaansa kipulääkettä seuraavaan päivään saakka. Mielestäni kantelijan oikeus riittäviin terveyspalveluihin ja laadultaan hyvään hoitoon ei toteutunut.

Päätös on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla <https://www.oikeusasiamies.fi/r/ratkaisut>.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että tarkastuksen aikaan Vantaan vankilassa noudatetun käytännön mukaan potilas voi joutua odottamaan tarvitsemaansa kipulääkettä yli yön seuraavaan päivään.

Apulaisoikeusasiamies ei pidä tällaista tilannetta edellä todettuun päätökseen viitaten potilaan hyvän hoidon kannalta hyväksyttävänä.

Apulaisoikeusasiamies pitää myönteisenä sitä, että tilanteen korjaamiseksi oikeusosaston normiohjaustiimi on valmistelemassa menettelytapaohjetta lääkehoidon toteuttamisesta vankiloissa.

2.8 Mielen terveyden hoito

Poliklinikan henkilökunnan mukaan niin psykiatrin, psykiatrisen sairaanhoitajan kuin psykologinkin palveluja tarvittaisiin enemmän. Psykiatrin avopalveluja ei ole lainkaan käytettävissä, minkä vuoksi hoitajat tapaavat ja kannattelevat viikoittain useampia potilaita, jotka ovat tulleet huonokuntoisina ja joiden kohdalla on epäselvää, ovatko he itsetuhoisia. Potilaiden yleisimmät psyykkiset ongelmat ovat ahdistus ja masennus. Useat vangit ovat tulovaiheessa psykoottisia. Vankilan palveluksessa olevalla psykologilla on paljon muuta työtä, eikä hän voi auttaa potilaiden hoidossa.

Konsultoitava psykiatri toimii Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikössä. Hänellä on konsultaatiolista, josta lääkäri voi varata paperikonsultaation tai puhelinkeskusteluajan. Psykiatrin etäpalvelut ovat mahdollisia. Lähettävä lääkäri ei voi suoraan varata etävastaanottoaikaa potilaalle, mutta voi ehdottaa tätä. Konsultoiva psykiatri päättää, otetaanko potilas etävastaanotolle.

Lääkäri voi kirjoittaa lähetteen psykiatriseen osastohoitoon, mutta saman rakennuksen alakerrassa sijaitsevaan Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikköön pääsee huonosti. Jos potilas lähetetään sairaalan Turun yksikköön M1-lähetteellä, hänet otetaan aina vastaan. M1-lähete voidaan tehdä poliklinikalla tai potilas voidaan lähettää Peijaksen sairaalaan arvioitavaksi.

Poliklinikan sairaanhoitaja voi tehdä konsultaatiopyynnön psykiatriselle sairaanhoitajalle Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikköön. Sairaalan psykiatrisen sairaanhoitaja tekee etävastaanottoja, mutta hoitoon pääsyssä voi olla viikkojen viiveitä.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää erittäin huolestuttavina saamia tietoa psykiatrisen hoidon saatavuudesta. Vallitseva tilanne on sekä potilasturvallisuuden että henkilökunnan oikeusturvan kannalta kestävä.

Vankiloiden tarkastuksilla ja kanteluista käsiteltäessä on jo useasti kiinnitetty huomioita psyykkisesti vakavasti sairaiden vankien suureen ja koko ajan kasvavaan määrään sekä vankiloiden ja poliklinikoiden vaikeuksiin toimia heidän kanssaan ja hoitaa heitä. Tämän vuoksi apulaisoikeusasiamies päätti selvittää omasta aloitteestaan psykiatrisen hoidon saatavuutta vankiloissa (EOAK/64/2024). Tarkoituksena on selvittää, saavatko vangit riittävää, oikeanlaista ja oikea-aikaista hoitoa mielenterveyden ongelmiinsa.

Oman aloitteen käsittely on vielä kesken. Tämän vuoksi apulaisoikeusasiamies katsoi, että asiaa ei ole syytä käsitellä tässä pöytäkirjassa enempää.

Apulaisoikeusasiamies kummeksuu kuitenkin edelleen vallitsevaa tilannetta, jossa poliklinikan henkilökunnan mielestä osastohoitoon Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikköön pääsee huonosti, mutta samaan aikaan Turun yksikössä on runsaasti vapaita paikkoja. Turun yksikköön 12.–13.6.2023 tehdyn tarkastuksen (EOAK/3067/2023) ensimmäisenä päivänä sairaalassa oli yhteensä 20 potilasta eli puolet potilaspaikoista oli tyhjinä. Risen vankilukuilmoitusten mukaan Turun yksikössä oli 16.4.2024 paikalla 24 potilasta ja 1.5.2024 28 potilasta. Apulaisoikeusasiamies ei siten voi välttyä ajatukselta, että sairaalassa olisi mahdollista hoitaa enemmänkin potilaita. Tilanne herättää myös kysymyksen läheteiden kirjoittamisesta ja/tai hyväksymisestä: onko kynnys läheteiden kirjoittamiseen ja/tai niiden hyväksymiseen liian korkea.

Apulaisoikeusasiamies kehottaa VTH:ta ryhtymään pikaisesti kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi.

2.9 Korvaushoidossa olevat potilaat

Poliklinikan mukaan Vantaan vankilassa on aika vähän korvaushoidossa olevia vankeja. Lääkkeistä yleisin on Buvidal-injektio viikon välein, mutta myös muiden valmisteiden käyttö on mahdollista.

Korvaushoitolääkkeet jaetaan poliklinikalta ja potilaan suu tarkastetaan lääkkeen antamisen jälkeen. Tarkastaminen tehdään vain, jos potilas suostuu siihen.

Suussa sulatettavien filmien käyttämisen yhteydessä on ollut väärinkäytöksiä. Näissä tilanteissa hoitoa tiivistetään ja potilaan kanssa käydään keskustelua. Hoito jatkuu kuitenkin pääsääntöisesti ennallaan.

Jos potilas haluaa korvaushoitoon, poliklinikalta lähetetään hänelle esitietokaavakkeet, minkä jälkeen päihdetiimi jatkaa asian käsittelyä niiden perusteella. Etelä-Suomen päihdetiimissä on oikeuspsykiatrian erikoislääkäri, kaksi sairaanhoitajaa Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksiköstä sekä sairaanhoitajat Helsingin ja Keravan poliklinikoilta. Päätöksen saaminen päihdetiimiltä kestää joitakin viikkoja. Useimmiten päihdetiimin päätökset ovat myönteisiä. Päihdetiimi lähettää päätöksen poliklinikalle ja vankilan lääkäri aloittaa hoidon.

2.10 Ulkomaalaiset vangit

Poliklinikalla ja suun terveydenhuollossa ei pidetty ongelmana sitä, että vankien kanssa ei ole yhteistä kieltä. Näissä tilanteissa kommunikointi tapahtuu englannin kielellä tai tulkkaukspalvelun (Semantix) avulla. Tulkkaukspalvelua käytetään lähes päivittäin. Tulohaastattelussa vangilta kysytään, puhuuko hän englantia ja haluaako hän asioida englanniksi vai tulkin välityksellä. Tulohaastattelun aikana voidaan saada tulkkauksen yleisimmistä kielistä, mutta erikoisemmat kielet ja/tai murteet voivat olla ongelmallisempia.

Suun terveydenhuollossa käytetään tulkkausta tarvittaessa. Yleensä suun terveydenhuollossa on yksinkertaisempi kommunikaatiotarve ja kommunikointi voi tapahtua esimerkiksi näyttämällä kuvia, kuten kuvaa porasta.

2.11 Alaikäiset vangit

Tarkastuksen aikana vankilassa oli kuusi alaikäistä vankia. Tulohaastattelun perusteella alaikäisen hoito rakennetaan hänen tarpeidensa mukaan. Alaikäiselle nimetään vastuuhoitaja, jonka tehtävänä on pitää yhteyttä nuoriso-osastolle, seurata kokonaistilannetta sekä pitää yllä yhteistyötä valvonnan ja erityisohjaajien kanssa. Vastuuhoitaja tapaa alaikäistä tehostetusti. Hänet tavataan jo ensimmäisen viikon aikana ja häneltä kysytään, miten arki on lähtenyt sujumaan. Sen jälkeen tapaamiset ovat viikon välein, sitten kahden viikon välein ja myöhemmin kerran kuukaudessa. Tarpeen vaatiessa tavataan useamminkin. Tapaamiset järjestetään, vaikka ei olisi mitään erityistä asiaa. Lääkäri tekee lääkärintarkastuksen kaikille alle 21-vuotiaille.

2.12 Toiminnan haasteet

Sairaanhoitajat kokivat jossain määrin ongelmalliseksi sen, että arkipyhänä ja viikonloppuina somaattisia hoito- ja lääkitysohjeita pyydetään puhelimitse Psykiatrisen vankisairaalan psykiatreilta. Sairaanhoitajien mielestä psykiatrin konsultointi somaattisen sairauden hoitoon tarvittavissa ohjeissa sisältää riskin varsinkin, jos lääkäriellä ei ole potilastietoja käytettävissään konsultaation yhteydessä. Virhemahdollisuus sisältyy myös siihen, kun sairaanhoitaja kirjaa saamansa tiedot. Suun terveydenhuollossa on järjestetty hammaslääkärin puhelinpäivystys arkipäivisin.

VTH:n mukaan tilanteen ratkaisemiseksi on jo pitkään ollut kehitteillä lääkärin takapäivystys. Tavoitteena on rakentaa järjestelmä, jossa saisi yleislääkäritasoista konsultaatioapua päivittäin klo 20 asti. Tämä ei kuitenkaan ole toteutunut virkaehtosopimus- ja rahoitusongelmien vuoksi.

Sairaanhoitajia huoletti myös tulotarkastusten suorittaminen vuorokauden kuluessa sen jälkeen, kun vankilan 160-paikkainen lisärakennus on otettu käyttöön. Lisärakennuksen käyttöönottoon ja vankimäärän kasvuun liittyen poliklinikan resursseihin on haettu lisäystä. Lisäresurssina on pyydetty viidestä kuuteen sairaanhoitajaa ja yksi lääkäri. Myös suun terveydenhoitoon on pyydetty lisärahoitusta. Vielä ei kuitenkaan ollut tiedossa, saadaanko lisäresursseja ja/tai rahoitusta. Mikäli lisäresursseja ei saada, toimintoja pitäisi karsia. Toiminnoissa ei kuitenkaan ole mistä karsia.

Erityisenä huolenaiheena poliklinikalla ovat psyykkisesti huonokuntoiset ja itsetuhoiset vangit, joita sairaanhoitaja tapaa päivittäin. Sairaanhoitajia mietityttää, onko tämä enää mahdollista, jos resurssit vähenevät.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies ymmärtää poliklinikan esittämät huolet somaattisen konsultaation ongelmista. Apulaisoikeusasiamies kehottaa VTH:ta jatkamaan aktiivisesti toimenpiteitä somaattisen konsultaatiomahdollisuuden saamiseksi poliklinikan käyttöön.

Apulaisoikeusasiamies pitää myös olennaisena, että toiminnan vaatimat resurssit pystytään turvaamaan tulevaisuudessa niin tulotarkastusten ja psykiatrisen hoidon kuin muunkin toiminnan osalta.

2.13 Yhteistyö vankilan kanssa

Poliklinikalla on oma vartija, joka on yleensä hänelle varatussa tilassa. Kun potilas on vastaanottohuoneessa, vastaanottohuoneen ovi on raollaan, jolloin tavallinen puheääni ei kuulu käytävälle, mutta kovaääninen puhe tai huutaminen kuuluu. Jos on tiedossa, että terveydenhuollon ammattihenkilön ei ole turvallista olla kahden potilaan kanssa, vartija voi olla käytävällä. Vastaanottohuoneessa vartijan on tarpeen olla vain harvoin.

Jos vanki sijoitetaan eristämistarkkailuun, siitä ilmoitetaan poliklinikalle puhelimitse. Tieto eristyksestä tulee näkyviin Risen asiakastietojärjestelmään yleensä vasta myöhemmin. Ilmoituksen jälkeen terveydenhuolto menee tapaamaan vankia. Vankia tavataan vähintään kerran päivässä ja tarvittaessa useamminkin. Tarvittaessa vartijat voivat myös pyytää tapaamaan vankia.

Tilanteet, jossa vanki on päihtynyt ja/tai itsetuhoisen mutta häntä ei ole sijoitettu eristämistarkkailuun, ovat joskus vaikeita, koska eristämiseen on tiukat kriteerit. Terveydenhuollossa katsottiin, että eristämiseen olisi joissakin tapauksissa syytä, vaikka nykyiset kriteerit eivät täytyisi.

Yliasutus näkyy poliklinikalla ahdistuksena ja ”pinnan kiristymisenä”. Satunnaisesti on tapahtunut yksittäisiä pahoinpitelyjä.

Poliklinikan käsityksen mukaan vankilassa liikkuu myös väärinkäyttöön soveltuvia lääkkeitä ja niitä kaupataan. Päihtyneitä näkyy lähinnä vain tulovaiheessa.

Yhteistoiminta vankilan kanssa sujuu hyvin, ja VTH-Rise-yhteistyöpalavereja järjestetään kahdesti vuodessa.

2.14 VTH:n kehittämistoimenpiteitä

VTH:n mukaan asiointilomakkeiden käsittelyn nopeuttamiseksi on olemassa ratkaisu, joka on niin sanottu älyvankila. Älyvankilassa jokaisella vangilla on oma vankipääte, joka mahdollistaa asiointilomakkeiden sähköisen käsittelyn. Tämä nopeuttaa yhteyden saantia terveydenhuoltoon ja vastauksen toimittamista potilaalle. Sähköisestä järjestelmästä saa myös tilastot paperisia lomakkeita helpommin.

Tällä hetkellä älyvankiloita on kolme, ja niistä on saatu hyviä kokemuksia. Kuluvalle vuodelle asian edistämiseksi ei ole saatu määrärahoja, joten todennäköisesti uusia älyvankiloita ei tänä vuonna saada. Alkuperäinen suunnitelma oli muuttaa kaksi vankilaa vuodessa älyvankiloiksi, mutta tämä ei tule nyt toteutumaan. Rakennetuissa uusissa vankilarakennuksissa infra-älytoimintoja varten on valmiina, mutta vankipääteiden hankintaan ei ole rahoja.

Joissain vankiloissa on kokeiltu Walk-in-poleja. Tällöin on tietty kellonaika, jolloin potilas voi tulla sairaanhoitajan vastaanotolle ilman ajanvarausta, jos osasto on avoinna.

Eräässä vankilassa on myös kokeilu, jossa vanki itse skannaa asiointilomakkeen ja lähettää sen sähköisesti eteenpäin tarkoitukseen rakennetulla laitteella. Tämä on nopeuttanut lomakkeiden kulkua. Vastaus lomakkeeseen pitää lähettää puhelimeen tai vankisähköpostilla, jolloin salassapitosäännökset on otettava huomioon. Näin voidaan kuitenkin lähettää esimerkiksi tieto ajanvarauksesta tai pyyntö soittaa poliklinikalle.

2.15 VTH:n omavalvonta

Omavalvonta tarkoittaa oman toiminnan jatkuvaa seuranta, arviointia ja kehittämistä. Palvelujen järjestäjän on valvottava toimintansa laatua, lainmukaisuutta ja turvallisuutta. Omavalvonnan avulla varmistetaan asiakkaiden yhdenvertaisuus sekä palvelujen laatu, saatavuus ja jatkuvuus.

Jokaisella työntekijällä on lakisääteinen ja eettinen velvollisuus toimia turvallisesti sekä velvollisuus ilmoittaa havaitsemistaan riskeistä tai epäkohdista työnantajalleen.

Ennen tarkastusta apulaisoikeusasiamiehelle toimitettiin VTH:n omavalvontaohjelma (hyväksytty 13.12.2023) sekä Vantaan poliklinikan (hyväksytty 18.10.2023) ja suun terveydenhuollon (hyväksytty 6.9.2023) omavalvontasuunnitelmat.

Omavalvontaohjelmassa on käsitelty perusteellisesti omavalvonnan järjestämistä ja toteuttamista, sen sisältöä, havaittujen puutteellisuuksien korjaamista sekä havaintojen ja niiden perusteella tehtävien toimenpiteiden julkaisemista.

Omavalvontaohjelman mukaan vastuut omavalvonnasta, laatutyöstä, riskienhallinnasta, varautumisesta, sopimusten valvonnasta ja potilasturvallisuudesta on kirjattu VTH:n yksittäisten virkamiesten tehtäväkuviin. Tästä syystä tullaan selvittämään, tarvitaanko virkavastuussa olevan johdon lisäksi valvonnan ja omavalvonnan sekä potilasturvallisuuden varmistamisen ja kehittämisen tehtäviä varten asiantuntijoista muodostuva hallinnollinen tukijärjestelmä toiminnasta vastuussa olevalle johdolle.

Omavalvontaohjelmassa todetaan omavalvonnan ohjaavana periaatteena muun muassa, että valvontaa koordinoi keskitetysti VTH:ssa erikseen nimetty hallinnollinen tukijärjestelmä (valvontayksikkö), joka myös valmistelee omavalvontaohjelman ja omavalvontasuunnitelmien rakenteen.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan suunnitellun valvontayksikön tehtäviä tekee tällä hetkellä pieni työryhmä, ja suunnitelmat valvontayksikön perustamiseksi ovat käynnissä. Resurssit kootaan olemassa olevista ihmisistä: hallinnosta ja palvelutuotannosta. Tavoitteena on keskitetty ja koordinoitu sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain mukaisten velvoitteiden hoitaminen, mutta resurssien rajallisuus koetaan ongelmaksi. Tarkempaa aikataulua valvontayksikön perustamisesta ei ollut, mutta lain edellyttämä palvelutuotannon omavalvonta pystytään kuitenkin jo nyt hoitamaan.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää omavalvontaa erittäin tärkeänä ja kannustaa sen jatkuvaan kehittämiseen ja toteuttamiseen. Säännöllisesti tapahtuva oman toiminnan arviointi tukee ja vahvistaa toimintojen laatua. Apulaisoikeusasiamies korostaa myös henkilökunnan roolia omavalvonnassa. Oma-aloitteinen työmenetelmien ja -tapojen havainnointi ja niiden arviointi on omiaan vahvistamaan henkilökunnan kokemusta omaan työhönsä vaikuttamisesta, ja siten lisäämään työviihtyvyyttä.

Omavalvonnan toimivuus edellyttää sitä, että organisaatio saa tiedon havaituista vaaratapahtumista ja laatupoikkeamista. Apulaisoikeusasiamies kehottaakin henkilökuntaa tekemään aktiivisesti vaaratapahtumia ja laatupoikkeamia koskevia ilmoituksia.

Apulaisoikeusasiamies pitää kannatettavina VTH:n suunnitelmia erillisen valvontayksikön perustamisesta ja toivoo, että yksikkö voisi aloittaa toimintansa mahdollisimman pian.

3 TOIMENPITEET

Apulaisoikeusasiamies saattaa Vankiterveydenhuollon yksikön, Vantaan poliklinikan, Rikosseuraamuslaitoksen sekä Vantaan vankilan tietoon ja toiminnassa huomioon otettavaksi tässä pöytäkirjassa esitetyt huomiot ja kannanotot.

Pöytäkirja toimitetaan tiedoksi myös oikeusministeriön kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosastolle, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle sekä Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle.

Pöytäkirja julkaistaan oikeusasiamiehen verkkosivuilla.